

CAN YOU ANSWER THESE QUESTIONS?

1. How many Jews left Spain in 1492? How many survived?
2. What happened to the children of St. Thome?
3. Who was R. Shimon Maimi? How did he die?
4. Describe what happened to those Jews who fled to Africa in 1492.
5. Who was R. Avraham Saba? What did he write?

This and much more will be addressed in the first lecture of this series: "The Tragic Aftermath of the Expulsion of Spanish Jewry".

To derive maximum benefit from this lecture, keep these questions in mind as you listen to the tape and read through the outline. Go back to these questions once again at the end of the lecture and see how well you answer them.

PLEASE NOTE: This outline and source book was designed as a powerful tool to help you appreciate and understand the basis of Jewish History. Although the lectures can be listened to without the use of the outline, we advise you to read the outline to enhance your comprehension. Use it as well as a handy reference guide and for quick review.

THE EPIC OF THE ETERNAL PEOPLE

Presented by Rabbi Shmuel Irons

Series VIII Lecture #1

THE TRAGIC AFTERMATH OF THE EXPULSION OF SPANISH JEWRY

I. The Expulsion from Spain

A.

(1) ועתה נתחיל לכתוב את קורות בני ישראל ואת כל התלאה אשר מצאתם בדרך והוא כי בשנת חמשת אלפים רנ"ב ליצירה היא . . . לכד מלך ספרד כל מלכות גראנדה . . . ויגבה לבו ויאמר בלבו להשיב את בני ישראל לאמונתו או להשליכם אל ארץ אחרת. . . ותהי חרדה גדולה ליאודים אשר כמוה לא נהייתה מיום גלות יאודה מעל אדמתו ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק בעד עמינו ותורת אלקינו אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו לא נחלל בריתו ואנחנו נלך בשם ד' אלקינו. והגזרה עומדת לעומתו וביד חזקה ישלחם מארצו בלא כסף ובלא מחיר ויעזבו את הונם ואת ממונם ביד אויביהם השונאיהם וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי ובראשם הרב השר דון מהר"א ז"ל. דברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי

Now we will commence to write the history of the [expulsion] of the Jewish people [from Spain] and their resulting misfortune. In the year 1492 . . . the king of Spain conquered the kingdom of Granada . . . In his arrogance, he decided to either force the Jews to convert to his faith or to expel them. . . The terror that gripped the Jews was without parallel since the day the Jews were [first] exiled from their land. [Nonetheless,] each one encouraged the other saying, "We should fortify ourselves for the sake of our people and G-d's Torah. Whether we survive or not, we will not desecrate our Covenant and we will walk in G-d's name." The king, through his decree, forced them to be thrown out without monetary resources or compensation. They left their wealth behind in the hands of their enemies. Demoralized and exhausted, three hundred thousand of them left with R. Don Yitzchak Abravanel at their head. **Divrei Yosef, R. Yosef b. Yitzchak Sambari (1672)**

(2) מהם הלכו למלכות פרטוגאל ומהם למלכות נאברה הקרובים. והנה צרה וחשכה אפלה מנודח ומצאתם צרות רבות השוד והשבר והרעב והדבר. ומהם שמו בים דרך ונתיבה במים עזים. וגם שם יד ד' היתה בם להמם ולאבדם. כי רבים בני שוממה לעבדים ולשפחות נמכרו בכל גלילות הגוים ובים טובעו בים סוף צללו כעופרת. מהם באו באש ובמים כי נשרפו באניות ותבער בם אש ד'. סוף דבר כל משפטיו הרעים איש לא נעדר. אשר לחרב וכו' והדביקום שם הדבר היו לזעוה לכל ממלכות הארץ עד כי ספו תמו מן בלהות ונשארו מעט מזער מהרבה כמאמר אבותינו הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו. יהי שם ד' מבורך. ר' יצחק אברבנאל בהקדמה לפירושו לס' מלכים.

Some went to Portugal and some went to the kingdom of Navarre which were close by. Behold, they were driven to calamity, darkness and gloom. Many disasters, desolation, destruction, hunger and plague met up with them. Some of them made their way by sea and traveled the path of the turbulent waters. Even there, the hand of G-d was against them to confound and destroy them, for many of the children of the desolate [of Israel] were sold as maid servants and slaves amongst all of the areas of the gentiles. [Others] drowned in the [proverbial] Red sea. They sank as lead. Some went into fire and water, for they were burnt in the ships and the fire of G-d consumed them. The outcome was the fulfillment of all of His terrible judgments, none was missing. *He who was condemned to the sword etc.* (Jeremiah 15:2). The plague clung to them. The [refugees] were a source of trembling throughout all of the kingdoms on earth. They were almost entirely destroyed by the terrors [of the exodus from Spain]. There remained only a very small remnant, as our forefathers said, (BaMidbar 17:27) "Behold we die, we perish. We are all perishing." **The Introduction of the Commentary of Rav Yitzchak Abravanel to the Book of Kings**

B.

ומה שאמר והבאתי אותם (ויקרא כו:מא) וכבר היו שם (שם כו:לג,לח), נראה שהשי"ת הביאם בארץ אויביהם כדי שיוסרו בה. וכשראה שהוסיפו על חטאתם פשע הביא אותם בארץ אויביהם שהם אויבים אחרים יותר אכזרים מהראשונים. כמו שראינו שנתגרשו היהודים מקשטיליי"א לפי שהיו בה כמלכים ובאו לפורטוגאל ועשו מה שעשו לנו ולתורותינו. ואחר כך הנשארים הלכו למלכות ישמעאל ולגלילות אחרים. ס' צרור המור מר' אברהם סבע פרשת בחוקותי

Regarding that which is stated in Scripture (Lev. 26:41), "And I will bring them to the land of their enemies" although beforehand they were already [in the land of enemies] (ibid. 33, 38), it seems to me that the following is the explanation: Hashem brought them to the land of their enemies in order to torment them there. When He saw that they [did not repent but rather] intensified their sinful ways, He brought them to the land of other enemies who were even more cruel than the first ones. Just as we have seen that the Jews were expelled from Castille because they lived there like kings. Then they came to Portugal where they did to us [the most terrible things] and to our Torah. Afterwards, the remnants travelled to the Ottoman empire and to other areas. **Tzror Hamor, R. Avraham Saba, Parshas Bechukosai**

C.

שנת ר"נ"ב [חרה] אף ד' בעמו וישקוד על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ד' א-להינו לא כחטאינו עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים והוא חשב למטה מעונינו כי לולא רחמיו וברית אבות אשר זכר כמעט כסדום היינו לפי הרעות והפשעים והגאווה הגדולה שהיתה בכל מלכות ספרד הנה זה היה עון סדום גאון שבעת לחם וגדולה מזאת כמעט נשתכחה תורה מישראל בחכמת החיצוניות כי בהמה שמינה חלקם וכו' (חבקוק א:טז) ולא היו מחזיקים בתורה שבע"פ כי אם הענייים והאביונים. ויחר אף ד' בעמו וגירשו ממדינת קאשטילייא ע"י המלך דון היראנדו ועצת אשתו הארורה היא איזבל הרשעה ומאמר יועציה בחדש הראשון הוא חדש ניסן אשר נהפך להם משמחה ליגון ואנחה יצא הכרוז בכל מלכות ספרד אשר תחת ממשלתו וכרוזא קרי בחיל לכוון אמרין יהודאי די דאיריין בכל מלכותי הוו זמינין למיפק מארעי בחדש השלישי וכל אינש לא ימחא

ביד כל אשר ימרה את פי אחת דתו להמית. וכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים באותו יום ראשון של פסח ובמקום ההגדה בכי תמרור וקפדה על מצות ומרורים ויבכו העם בלילה ההוא והיתה צרה גדולה. ומפסח ועד עצרת יצאו כל צבאות ד' מארץ ספרד החיל אשר נגע א-להים בלבם עזבו את נהלתם נטשו את אדמתם ושמו מגמת פניהם לבקש את דבר ד' ואת דוד מלכם בים וביבשה בלב שלם ונפש חפצה מהם הלכו לארץ הצבי וארץ מזיה וארץ יון ותוגרמה ורובם נכנסו למלכות פורטוגאל על ידי המלך דון גוואן בן המלך דון אלונשו ושם עזבו כל חמדתם כספם וזהבם הכנים והכנות. . . . ספר הקבלה לר' אברהם בר' שלמה

In the year 1492, G-d displayed His anger against His people and quickly brought about the results of our evil ways, for Hashem, our G-d, is righteous. He did not act towards us according to the true extent of our sins and crimes, for our crimes are too plentiful to count and our guilt has expanded all the way to Heaven. He, however, has underestimated our crimes. Had it not been for His compassion and covenant of the Patriarchs, which he [constantly] remembers, we would have shared the same fate as that of Sodom due to the evil and rebellion and the great arrogance that existed throughout the entire kingdom of Spain. Behold this was the crime of Sodom: Pride that comes with wealth (lit. fullness of bread, satiety). Even worse, the Torah was almost completely forgotten because of their [occupation] in other branches of wisdom. "For a fat animal is their portion . . ." (Habakuk 1:16) Only the poor and the destitute devoted themselves to the study of the Oral Law. And G-d displayed His anger against His people and expelled them from Castille through King Ferdinand and the counsel of his cursed wife Isabella (Jezebel) and her advisors. In the first month, Nisan (March), in which joy was turned to grief and mourning, the announcement went forth throughout the entire country of Spain, which was under his jurisdiction, . . . That first day of Pesach, in place of the Hagaddah was bitter crying and anger together with Matzos and bitter greens; the people wept throughout the night. It was a terrible calamity. From Pesach until Shavuus, the entire legion of G-d left Spain. The multitude that felt G-d in their hearts forsook their inheritance, abandoned their land and focused their energies to seek out the word of G-d and David, their king, in the sea and land with a perfect heart and great desire. Some of them went to the land of Israel, the land of *Mazia* (North Africa?), the land of Greece and Turkey. The majority entered the kingdom of Portugal through the permission granted them by the king, Don John, the son of the king, Don Alonso. There they forsook all of their treasures: Silver and gold, sons and daughters. . . . **Sefer HaKabbalah, R. Avraham b. R. Shlomo Torrutiel, (1525)**

D.

ורוב היהודים וגדוליהם ואדיריהם ושופטיהם ישבו בביתם והמירו דתם בדת אלהי נכר הארץ . . . ובראשם המון האפיקורסים הרב דון אברהם שניאור רב קהלת ספרד הוא ובניו וכל אשר לו וכאלה לאלפים ולרבבות ימחו מספר חיים שחטאו והחטיאו את הרבים לפי שעניי הרבים תלויים עליהם ולזה חטא הרבים תלוי בהם ולא יצאו מגדולי ספרד ומנהיגיהם אלא מתי מעט ששמו מגמת פניהם למות על קידוש השם ועשו עצמם הפקר הן למות הן לענוש. וגדול שבכלם הוא האשל הגדול השר והטפסר החכם הכולל הרב דון יצחק אברבנאל ז"ל שקידש השם בפרהסיא לעיני המלך והשרים הוא והחכם דון שלמה שניאור הזקן אחי הרב הנז' וחכמי ספרד כולם מגדולם ועד קטנם ותלמידיהם וכל אשר להם זכו וזיכו את הרבים וזכות הרבים תלוי בהם. שם

Most of the Jews, their aristocracy, nobility and judges remained in their homes and converted to the [Catholic] religion . . . At their head was HaRav Don Abraham Senor, the Chief Rabbi of the Jewish community of Spain, he and his sons and all those that were attached to him. Like him were thousands and myriads. Let their name be blotted out from the Book of Life, for they sinned and caused others to sin, for the community looked up to them. Only very few of the Jewish aristocracy of Spain, their leadership, decided to die for the Sanctification of His name and made themselves vulnerable to death and punishment. The greatest amongst them was the great nobleman, the outstanding universal scholar, HaRav Don Yitzchak Abravanel, of blessed memory, who publicly sanctified His name before the king and his noblemen. He, together with Shlomo Seḥor, the elder, the brother of the aforementioned Rav, and all of the Rabbinic scholars of Spain, without exception, and their disciples and all that were attached to them, gained merit and caused merit for the community, [by their example]. The merit of the community is due to their merit. **Ibid.**

II. Portugal

A. St. Thome

הוא האויב המלך דון גוון י'ש'ו עשה לא נהיתה כמוהו בכל המלכויות ולקח קרוב לשמונה מאות ילדים בנים ובנות אשר טפחו ורבו היהודים ושלח אותם אל איי הים אל ארץ גזרה מקום תנים ובנות יענה ופגשו ציים את איים ושעיר את רעהו יקרא אך שם הרגיעה לילית ומצאה לה מנוח (עיין ישעיה לד:יג,יד) ורובם מתו שם והנשארים נשאו שם אח את אחותו ליישב הארץ והם שם עד היום. מי שמע כזאת מי ראה כאלה העל אלה תתאפק ד' תחשה ותעננו עד מאד נקוה לאור והנה חושך ועל זו התנבא ישעיה (נט:יח-כ) כעל גמולות כעל ישלם חימה לצריו גמול לאויביו וכו' כי יבא כנהר צר וכו' ובא לציון גואל כי באמת אין צרה גדולה מזאת. ועליהם התנבא גם כן (יואל ד:ד) הגמול אתם משלמים עלי וכו' ונקיתי דמם לא נקיתי וכו'. (שם ד:כא). וכל אלו הנחמות וכיוצא בהם שכתבו הנביאים כולם הם על הגלות המר והקשה הזו וכל השמדות והגירושים שעברו עלינו כמו שאני עתיד לכתוב. שם

This enemy, King Don John, may his name be blotted, was a [vicious] king without parallel. He stole close to eight hundred precious Jewish children, boys and girls and sent them to [one of] the islands in a desolate land, a place of dragons and ostriches. There the wild beasts of the desert meet the wild beasts of the islands and the satyr cries out to his fellow. There the screech owl [or female demon] relaxes and finds rest (Isaiah 34:13-14). Most of [the children] died there and the remainder married their brothers and sisters in order to settle the land. They still remain there to this day. Who ever heard of such a [terrible] thing, who has seen the like! Will you [still] refrain yourself [from having compassion]; will you remain silent and continue to severely afflict us? (Isaiah 64:11) We hope for light and behold it is dark! (Isaiah 59:9) Regarding this did Isaiah fortell (ibid. 59:18), "According to their deeds, accordingly he will repay; fury to his adversaries, recompense to his enemies. . . . When the enemy shall come in like a flood . . . and a redeemer shall come to Zion." For there is no greater tragedy than this. Regarding them did Yoel fortell (Joel 4:4), "Will you render me a recompense? . . . swiftly and speedily will I return your recompense upon your own head. . . ." (Ibid. 4:21) "For I will eventually revenge their blood." All of these consolations which the Prophets wrote are referring to this bitter and difficult exile and all of the forced conversions and expulsions which we have experienced. **Ibid.**

B. King Manuel's Decrees

(1) ואחר זה שנת ר'נ"ז ל'פ'ק חרה אף ד' בעמו עד אין מרפא כי לא נשלם עון ישראל עד הנה וימת שם דון גוואן מלך פורטוגאל מיתה חטופה ולא הניח בן ראוי למלוכה אלא בן הפילגש ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות הוא הרשע הערל מלך מאנוייל. נתייעץ עם עבדיו הפרתמים למחות את זכר ישראל ויאמרו לכו נכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד ומן הוא אלה די ישזבנכון מן ידי אמר עם הספר ותנתן דת בכל מדינה ומדינה להיות עתידים לצאת מארצו עד י"ב חדש. ואח"כ נתייעץ לבלתי צאת ולבא אל היהודים והיו עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה והיו נבוכים בארץ סגר עליהן המדבר ובני פריצי ישראל והמינים והאפיקורוסים ובראשם הארור לבן הארמי לוי בן שם רע (טוב) חטא ומחטיא את ישראל יותר מירבעם הוא יעץ למלך שיקח בתי כנסיות ובתי מדרשות וכל אינש די יבעא בעו מן אלה שמייא הדמין יתעבד. ולא קם ולא זע ממנו החכם הדורש הר' שם טוב לארמה אלא אחר הכרוז קרא מיד מי רוצה להתפלל תפלת מנחה יבא לביתו ויתפלל. ונודע הדבר למלך ותפשוהו ועינו בכבל רגלו בכל מיני עינויים ולא היה בדעת כל היהודים אלא שיהרגוהו לעברו על מאמרו והב"ה הצילו. ואחר זה לא נמנע מלעבוד א—להיו ולהתפלל לפניו בצבור ועבר על דתו פעם שנית ועשו בו שפטים ונתנוהו בבית הסוהר ואחר שיעץ לוי ב' שם רע שיקחו בתי כנסיות יעץ שיקח בני ישראל הקטנים מי"ג שנה ולמטה שיחזירם לדת ישו. כען מלתא שפר קדם מלכא וגזר בכל מדינות מלכותו ותפשו הילדים מאת אביהם ואמם והיתה צעקת הילדים גדולה מאד בקול מר לאמר מי יושיענו מיד ערלים ואביהם צועקים בקול מר וקשה ולא נדע מה נעשה ולזה ורמז ירמיה ע"ה (לא:יד) רחל מבכה על בניה. שם

Afterwards, in the year 1497, Hashem displayed His anger at His people without letup, for the sins of Israel had not yet been expunged. Don John of Portugal had suddenly died and had not left any son fit to rule with the exception of an illegitimate son. The evil uncircumcised king Manuel, assumed the position of king in a degraded state and was not afforded the majesty of his office. He sought advice from his noblemen to destroy the memory of Israel . . . and issued a decree that the Jews should leave his entire domain within twelve months. Afterwards, he was advised not to let the Jews leave. The Jewish community were like sheep without a shepherd, shut in without direction. Jewish apostates led by Levi ben Shem Ra [Tov] sinned and caused others to sin on a greater level than even Yerovam. [Levi ben Shem Tov] advised the king to close down all of the synagogues and study halls and threatened terrible punishment to all who engaged in prayer. After this decree was publicly pronounced, the scholar R. Shem Tov Larma, showing total disregard, immediately called out, "Whoever wants to pray at the Mincha service should come to my house." The king found out about this and had him dragged in chains and tortured. Although the Jews were convinced that he would be put to death, miraculously he survived. Despite this, he continued to flout authority and publicly pray. He was again imprisoned and terribly tortured. In addition, Levi ben Shem Ra [Tov] further advised the king to forcibly baptize all Jewish children from below the age of thirteen. The king liked the idea and implemented it throughout his kingdom. His officials tore the children away from their fathers and mothers [and brought them to the baptismal font]. The bitter cry of the children was intense, "Who will save us from the uncircumcised?" and the parents cried out bitterly and harshly. No one knew what to do. To this did Jeremiah allude (Jer. 31:14), "Rachel cried for her children." **Ibid.**

(2) ובליל בדיקת חמץ בדיקו הנערים לחטפם, בניהם יצאו ואינם ויעל שאונם כשאון ימים, ותחת מצה ומרורים נהי בכי ומרורים, ותחת קדיש וברכה קראו מגילת איכה, ותחת קריאת הלל תהו ויליל, ותחת ברכת אשר גאלנו זכור ד' מה היה לנו, ותחת ברכת המזון קראו הפטרת חזון, חלק מהם קדשו שם שמים פרי בטן לא ירחמו, ויהיו עזים כנמרים לעשות רצון אביהם שבשמים, צוה המלך כל איש ואשה מן היהודים אשר יחפוץ להשתמד שתכף ישיבו לו את בניו, והאיש אשר לא יחפוץ להשתמד אל בית הבור ויתנו לו לחם צר ומים לחץ עד יום מותו דבר יום ביומו, אז באו מים עד נפש ונשתמדו עם רב מישראל כי שב לב העם אל בניהם ובנותיהם, ורבים הסכימו למות בקדושת השם יתעלה ולא פנו אל הגזרה הזאת ויקחום ויאסרום במכות וביסורין. ס' אליהו זוטא מר' אליהו קאפסאלי חלק א' פרק פ"א

On the night of the search for *chametz*, they searched for the children in order to kidnap them. Their children vanished and their cries arose like the roaring of the sea. Instead of *matza* and *maror*, there was weeping and bitter wailing. Instead of *kadesh* and *bracha*, they read *Megilas Eicha*. Instead of the recitation of *Hallel*, there was dismay and ululation. . . . The king commanded that the children would be returned to any parent who would agree to convert. Anyone who refused to convert would be placed in a dungeon and fed daily minimum rations of bread and water until they die. Because of this tremendous pressure, most of the Jewish people agreed to convert as their heart was pulled toward their children. Many, however, decided to die in the sanctification of His exalted name and paid no attention to this decree. They took these people and tortured them with beatings and other tortures. **Sefer Eliyahu Zuta, R. Eliyahu Capsali 1:81 (1523)**

C. R. Shimon Maimi

(1) ולא נתקררה דעתו עד ששלח ידו בחכמים ועשה בהם שפטים ועינה אותם בכל מיני עינויים ואסר אותם בכבלי ברזל. ורבים מן היהודים מהם המירו דתם שלא יכלו לעמוד בנסיונם ומהם תלו עצמם ומהם מסרו עצמם על קדושת שמו יתברך ובראשם הרב הקדוש החסיד בנפש טהורה וגוף נקי כאלישע בעל כנפים הוא הרב רבי שמעון מימי ז"ל שמסר עצמו הוא וביתו וכל אשר לו אנשים ונשים וטף ומת בתוך הסוהר בעינויים גדולים. והחכם החסיד הקדוש הר' שם טוב לארמה שעברו עליו כמה עינויים כמו שאמרנו קודם שהכניסוהו לסוהר ואחר כך הוציאוהו והציל הק'ב"ה נפשו ממות ובא למלכות פאס הוא והרב רבי יעקב לואל והרב אברהם סבאע. ספר הקבלה לר' אברהם בר' שלמה

They found the most satisfaction when they attacked the Torah scholars and inflicted upon them all kinds of torture and imprisoned them with chains. Many of the Jews converted as they could not withstand their tests. Some of them hanged themselves, while others sacrificed themselves in sanctification of His blessed name. At their head, was the holy and pious Rav, with pure soul and unblemished body . . . , R. Shimon Maimi, of blessed memory, who sacrificed himself together with his family and all those attached to him, men, women and children. He died in prison with great suffering. The holy and pious scholar, R. Shem Tov Larma, who was tortured even before they imprisoned him, was released by them. The Holy One, blessed be He, saved his soul from death and he came to Fez, Morocco, together with R. Yaakov Loel and R. Avraham Saba. **Sefer HaKabbalah, R. Avraham b. R. Shlomo Torrutiel**

(2) יותר בפרט תמצא זה שנשארו בפורטוגאל שירים של מצוה המעכבים את הפורענות (עיין סוכה לח.). שקדשו שם שמים בפרהסיא ומסרו עצמם על קדוש השם ועמדו שם בבית האסורים ימים רבים. החכם השלם וקדוש רבי שמעון מימי ז"ל וחתניו לוקחי בנותיו אנשים צדיקים ואשתו הצדקת ואנשים אחרים צדיקים גמורים. ואע"פ שעשו להם שימירו דתם בעל כרחם עמדו על משמרתם ושמרו תורה ומצות על אפם ועל חמתם מהמלך ומהשרים עד שביני וביני נפטר לבית עולמו הה"ר שמעון זצ"ל הנזכר, בזמן שלא היו יהודי בכל המלכות זולתי אני והיהודים שהיו אסורים בבית האסורים עמי. ובשביל זכות הצדיק נזדמן שם אב ובנו שהיו אנוסים ומשמשים בבית האסורים. ולהם נתן השופט הגדול ושר בית הסוהר רשות שיוליכוהו חוץ לעיר ויקברוהו שם. ויוציאוהו ויניחוהו מחוץ לעיר והם הלכו להם מנגד. ונתחברו יותר מארבעים אנשים צדיקים מהאנוסים שהמירו דתם בעל כרחם וקברוהו בבית הקברות של היהודים וספדוהו שם כראוי. ובזכותו נתן לנו המלך רשות והביאונו לארזילי"א. אבל היהודים שהיו עם החכם לא רצה המלך לשלחם שאמר שכבר קבלו ונשארו בבית האסורים לעבדים. והשי"ת נתנם לרחמים בעיני שר בית הסוהר והיו שם בכבוד גדול. אח"כ שלחם המלך לארזילי"א ליד האלוף הצר הצורר שיענה אותם בעבודת פרך לפי שראה שלא נעשתה עצתו. והצר הצורר מענה אותם ומיסר אותם כיסורים כדי שיחללו השבת וילכו לעשות שיחין ומערות. וכל זה בעונותינו כי צדיקים גמורים היו וקדשו שם שמים רבים. והשי"ת הפגיע עם עון כולנו. ועל זה ועל כיוצא בזה אמר בכאן והנשארים בכם ימקו בעונם (ויקרא כו:לט) בארצות אויביהם, שהם היהודים שנשארו בארץ אויביהם, שזאת היא ביאה שנייה שהביאם לארזילי"א לצר הצורר האכזרי שהיא ארץ אויביהם האכזרים לאות אם יכנעו ישראל מתועבותם ואם לא ישובו וזכרתי את בריתי יעקב וגו'. . . . ראוי שיזכור השי"ת אלו הצרות שעברו על ישראל ויזכור זכות של יעקב והצרות שעברו עליו מה שלא עברו על שאר האבות. ס' צרור המור מר' אברהם סבע פרשת בחוקותי

This is specially so in the case of those who remained in Portugal, the proverbial remnant of the Mitzvah (see Sukkah 38a) who have the power to ward off punishment. They publicly sanctified the name of Heaven and sacrificed themselves in the sanctification of His name and remained in prison for an extended time. The perfect and holy sage R. Shimon Maimi, of blessed memory, his saintly sons in law, his saintly wife, and other pure saints. Even though they attempted to force them to convert, they stood their ground and in spite of the king and his noblemen, kept the Torah and Mitzvos. In the midst of all of this R. Shimon died. There were no practicing Jews in all of Portugal with the exception of myself and the Jews that were imprisoned together with me. Due to the merit of that *tzaddik* (saint), a father and son, forced converts who worked in the prison, happened to be there at the time. To them did the chief judge and prison warden give permission to carry his body outside the city and to bury him there. They took him out and placed him outside of the city and distanced themselves from the body. More than forty righteous forced converts then came and buried him in the Jewish cemetery and eulogized him properly. In his merit, the king gave us permission and brought us to the land of Arzilla. The king, however, did not want to release the Jews that were with the sage [R. Shimon Maimi], for he claimed that they had already accepted [conversion] and they remained slaves in the prison. Hashem, may He be blessed, made them find favor in the eyes of the prison warden and they were treated with great respect. Subsequently, when the king was made aware of [their favorable conditions], he sent them off to Arzilla to be put in the hands of the terrible enemy, the local governor, who tormented them with back breaking labor. He tortured them in order that they violate Shabbos and dig trenches

and caves. All of this was due to our sins, for they were pure *tzaddikim* (saints) and they publicly sanctified the name of Heaven and Hashem made them bear all of our sins. Regarding this and all things similar does Scripture state (Lev. 26:39), "And your remnant will be tormented in their iniquity in the land of their enemies." This refers to the Jews who remained in the land of their enemies who came in the second immigration to Arzilla to the cruel enemy, a land of cruel enemies, as a sign of the Jewish resolve to resist their abominations and as a result "I will remember my covenant with Jacob" (Lev. 26:42) . . . **Sefer Tzror Hamor, R. Avraham Saba, Parshas Bechukosai**

3) הר' שמעון מימי שנהרג על קדוש השם והוא כי גזר עליהם המלך עליו ועל ששה חכמים מבני ישראל שימירו את כבודם ויעבירו עליהם המים הזדונים והם לא אבו לעצתו ועמד על משמרתם ושמרו את משמרת תורת ד' בכל לבכם ובכל נפשם ובכל מאודם וצו המלך ויסיעו אבנים גדולות לבנות עליהם קיר אחת בבית הסוהר עד צוארם לענות אותם ויעשו כן. ולאחר שלשת ימים הרסו את הקיר ויוצא עליהם את שמעון הוא וחתניו לוקחי בנותיו ואשתו הצדקת וששה חכמים מצאו אותם מתים ויקחו את שמעון וגררו אותו סחוב והשלך מהלאה לשער העיר ואחר כך הרגו אותו בעונות הרבים ת'נ'צ'ב'ה והיה כמת מצוה שאין לו קוברין ונזדמן שם אב ובנו שהיו אנוסין והיו משמשיין בבית הסוהר ולהם נתן רשות לקברו והאנשים האלו הלכו להם מנגד ונתחבר יותר מס' אנשים צדיקים מהאנוסים שהמירו דתם בעל כרחם וקברוהו בבית הקברות של היאודים והספידוהו שם. ועוד כשהיו מוליכין את עם בני ישראל היקרים לבית השרפה היו מחרפים אותם והיו אומרים דרך לעג קראו לא-דני זה שאתם קוראים תמיד שיצילכם וזהו כונת המקונן שמעת חרפתם ד'. דברי יוסף לר' יוסף בן יצחק סמברי

R. Shimon Maimi was killed in the sanctification of His name. This was because the king ordered him and six other scholars to accept baptism and convert. They resolutely refused and guarded Hashem's Torah with all their heart and soul. The king commanded his men to build a wall of large stones and to immure them up to their necks in order to torment them. After three days they tore down the wall and found them, R. Shimon, his sons in law, his saintly wife and the six scholars [?] dead. They took Shimon and dragged his body and threw it outside the city. *Afterwards they killed him*, due to our many sins. . . . He had no one to bury him. There were a father and son, who had been forcibly converted, who happened to be there. They were given permission to bury him. These men distanced themselves from the body and more than sixty [forty] righteous forced converts buried him in the Jewish cemetery and eulogized him there. **Divrei Yosef**

D. R. Levi ibn Chaviv

גם לא אכחיש המובן מדבריו בהגדלת אשמתי ולא אציל עצמי בדברתי לומר שאף אם שנו שמי בעונותי בשעת השמד אני לא שניתי ובוהן לב וחוקר כליות יודע כי תמיד אותו יראתי ואם לא זכיתי לקדש שמו לבי יחיל בקרבי מפני זעמו הגם שעדיין לא הייתי בר עונשין בבית דינו כלל מכל זה לא אומר ח"ו כי שקר התנצלותי ועוד כי יוסף פשע על חטאתי אדרב' אבכה יומי וילי אוי לי אללי ואודה עלי פשעי ואומר ידעתי ד' רשעי ופשעי וזדוני כי רבו למעלה ראש משורש פורה ראש ואשמותי גדלו עד לשמים אבל בטחתי על רוב חסדיך ונשענתי על רוב רחמיך וכשם שזכיתי לצאת מן ההפכה והבאתני אל העיר ההוללה בתוך השנה להיות שונה שם בכל יום הלכה עד היום שיש יותר מארבעים שנה כך תזכני להיות בעל תשובה שלמה. שו"ת מהרלב"ח סימן קמז

I will not deny the immensity of my guilt which is implied in his words and I will not defend myself saying that even though they changed my name, through my sins at the time of forced conversion, I did not change. He who tests the heart and investigates the inner thoughts knows that He was always the object of my fear. Although I did not merit to sanctify His name, my heart was struck with terror from His anger, and even though, [due to my young age,] I was not at all yet subject to punishment in His court, I will not, G-d forbid, say that my excuse is false. . . . Just as You gave me the merit to leave the destruction and You brought me to the acclaimed city [Salonica] within the year to constantly study *halacha*. this still remains so after more than forty years, so may You give me the merit to become a true *Baal Teshuva*. **Teshuvot R. Levi ibn Chaviv 147**

III. North Africa

A. The Haven of Fez

ואם לכתוב בפרט מה שעבר עליהם הזמן יכלה והם לא יכלו. לא אכתוב זולת מקצת הצרות שעברו על המגורשים שנסו מקצתם למדינת פאס ע"י המלך הגדול חסיד מחסידי א"ה מולאי שיך שקיבל את היהודים בכל מלכותו ועשה עמהם טובה. ויש מהם שנכנסו לסאלי היושבת בקצה ים המערב ושם עברו עליהם צרות רבות ע"י הערל טומאש והערל ג'וליאן ושלחו ידם בבנות ישראל ועינו אותם ועשו תועבות גדולות ונאצות אשר לא נהיה כמותם עד שבאו למדינת פאס. ומהם שנכנסו למדינת ארזילא ע"י נמרוד הרשע ביסורים גדולים ועינוים אכזרים הוא הטמא כושן רשעתים שלישי מלך פורטוגאל ממונה על ארזילא הנקרא קונד[ן] דו בארבה על כל הרעה אשר עשה ליהודים ואשר געלם מיד לבא למלך אלקצאר [א]לכביר ויצאו עליהם הערבים ויתעללו בהם ויקחו את כל אשר להם והניחום ערומים אנשים ונשים וטף קהל גדול. ומהם שנכנסו למדינת באדיס ע"י מולאי מנצור ועשה טובה גדולה לישראל עד שבאו לפאס בממונם וכל אשר להם. [ובכל יום היה נותן מכיסו מאה פרחים לפרנס העניים שהיו מתים בשוקים וברחובות וכאשר לא יכלה הארץ לשאת אותם צוה (המושל) לקחת לוחות וקרשים ויבנה בעמק אהלים קטנים ככף איש ושם נחו היהודים וימצאו מרגוע לנפשם]. . . . ומהם שנכנסו לאלעראייש ובזמן חזרתם לאלקצאר יצאו עליהם הערביים ועשו להם שפטים גדולים מהם מתו בצמא, ומהם אכלו האריות ועליהם התנבא ישיעה ע"ה (פרק כא:ג,יד) משא בערב ביער בערב תלינו ארחות דדנים לקראת צמא התיו מים וכו' ושארית הפלטה הנשארת באה לפאס י'ע'א ונאספו שמה כל העדרים יחד גדולים וקטנים חכמים ונבונים ובתוכם היו אבא מארי ז"ל והוא כבן שבעים שנה לאחר שהרבץ תורה בישראל ונפטר ביום א' של פסח בשנה א' לצאת בני ישראל מארץ ספרד. ספר הקבלה לר' אברהם בר' שלמה

It is impossible to write down all of the details of what transpired. I will only write a sampling of the suffering that the exiles experienced. Some of them fled to Fez and were welcomed by the righteous gentile, king Mulai Sheik, who let them settle throughout his kingdom and dealt with them kindly. Some of them entered Sali, an area that rests on the edge of the western sea (Atlantic). There they experienced terrible suffering at the hand of the uncircumcised (Christian) Thomas and the uncircumcised Julian. They raped the Jewish girls and performed unprecedented depraved acts. These immigrants finally made their way to Fez. Some of them came to Arzilla and suffered terrible tortures under the evil *Nimrod*, the impure *Cushan Rishasaim*, the Portuguese king's governor over Arzilla, which is called Cuende de Barba. He mistreated them terribly and forced them to come to the king of El Katzar el Chabir. The Arabs of that area attacked and molested them and

took all that they had. They left them, a large community, men, women and children, totally stripped of their possessions. Some of them came to the country of Badis, which was ruled by Mulai Mantzur. He was very kind to them and they arrived in Fez with all of their capital and possessions. . . . Some went to El Arish and as they were returning to El Katzar the Arabs attacked them and inflicted upon them terrible tortures. Some of them died in thirst and some were consumed by lions. . . . The remnant finally came to Fez . . . All of the flocks [of Jews] gathered there, large and small, including men of wisdom and discernment. Amongst them was my father, of blessed memory, who was about seventy at the time, who had spent a lifetime spreading Torah amongst the Jewish people. He died on the first day of Pesach in the year after the expulsion (1493). **Sefer HaKabbalah, R. Avraham b. R. Shlomo Torrutiel**

B. The Tragedy in Fez

ואחר שעבר הפסח באו כמה צרות על ישראל וכל האלות הכתובות בספר התורה ומוסיף עליהן כהנה וכהנה לאחר שישבו במדינת פאס כמו ח' חדשים יצאה אש תוך היהודים בחדש תמוז ונשרפו בשעה אחת כמה אנשים כאלו האש יצאה מן השמים ואני נצולתי ממנה כבן אחד עשר שנה והיתה צרה גדולה אשר לא נהיתה מעולם בחצי היום. וזהו שאמר הנביא (שמוס ח:ט) **והבאתי השמש כצהרים והחשכתי לארץ כיום אור** (ישעיה נג:א) **מי האמין לשמועתינו**. וזה הוא שהתנבא (יחזקאל ה:ב) **שלשית באור תבעיר בתוך העיר כמלאת ימי המצור ולקחת את השלשית תכה בחרב סביבותיה והשלשית תזרה לרוח וחרב אריק אחריהם**. כי מיד אחר השריפה הגדולה הנז' בא רעב ודבר גדול ומתו יותר מעשרים אלף נפשות מישראל במדינת פאס ובמדינות אשר סביבותיה כהנה וכהנה. וכאשר ראו הרעה הגדולה הזאת חזרו לארץ אדום כי אמרו כלנו מתים ומהם נסו לאהלי ישמעאלים מואב והגרים ומהם מתו ברעב בשוקים וברחובות ובנות ישראל ערומות ואליהן רמז ישעיה ע"ה באלו הפסוקים (פרק לב:ט) **נשים שאננות קמנה שמענה קולי וכו'**. . . . היו אבות אשר מכרו אחד מילדיהם לתושבי הארץ הישמעאלים לתת לחם לילדיהם הנשארים. ספר הקבלה לר' אברהם בר' שלמה

After Pesach (1493) many tragedies befell the Jews. They included all of the curses written in the Torah as well as much more. After being in the country of Fez for about eight months, in the month of Tamuz, a great fire erupted in the Jewish area and many people were burned. It was as if the fire came out from heaven. I was saved. I was eleven years old at the time. . . . After this great conflagration a terrible famine and plague ensued. More than twenty thousand people died in Fez and an equal amount in the surrounding areas. When they saw the great evil that befell them [many] returned to Spain, for they said that we will all die here. Some fled to the tents [areas] of the Moslems. Some died of famine in the marketplaces and the streets. . . . There were parents who sold one of their children to the Moslem inhabitants so as to give bread to the remaining children. **Sefer HaKabbalah, R. Avraham b. R. Shlomo Torrutiel**

C.

(1) ויעברו עליהם צרות רבות ורעות. . . . כי מהם המיתו הישמעאלים להוציא הזהב שבלעו להחביאו, ומהם כלו הדבר והרעב ומהם הושלכו ערומים מרב החובל באיי הים. . . . איש יהודי ואביו הזקן עטוף ברעב שואל לחם ופורש אין לו בארץ נכריה, וילך האיש וימכור

את בנו הקטן בלחם להשיב את נפש הזקן. ויהי בשובו אל אביו וימצאהו נופל מת ויקרע את בגדיו וישוב אל האופה לקחת את בנו ולא אבה האופה להשיבו, ויזעק צעקה גדולה ומרה על בנו ולא היה לו מושיע. עמק הבכא לר' יוסף כהן

Those [that fled Spain] experienced many terrible tragedies . . . Some were killed by the Moslems so as to extract the gold which they swallowed in order to conceal it. Some died by plague and famine. Some were cast naked by the ships' captains onto the islands of the sea. . . . A Jewish man and his father who were gripped by hunger begged for bread without response. The man then sold his young son into slavery for bread in order to save the life of his elderly father. When he returned [with the bread] to his father, he found that his father had already died. He rent his clothing and returned to the baker in order to take back his son. The baker refused. He cried a terrible and bitter cry for his son, but there was no one to save him. **Emek HaBacha, R. Yosef HaKohen (1575)**

(2) במקום אחד קרוב לפיס היתה שם אניה גדולה מגויים. . . . נערי בני ישראל היו הולכין קרוב אל המקום ההוא לקושש סמוך לים מאשר ימצאו להשיב נפש. ובעל האניה קראם. ונתן לכל אחד פרוסת לחם, וכי ראו הנערים לחם שמחו מאד, והלכו בבשורה זו לנערים אחרים. . . . באו נערים... כ, 150 אמר להן בעל האניה שיכנסו בספינה ויתן להם לחם לשובע, וכאשר נכנסו הרים הוילון והולך לכולם. . . . הנשים קפצו אל שפת הים וצעקו ואין מושיע. אמות הנערים [נתנו] צעקה ובכיה. . . . אשר כמוה לא נשמע. והפריץ ההוא הבדיל הפקחים ויפיים שבהם ונתנום דורון לשרי הארץ והשאר מכרם בארץ נכריה. . . . " שבת יהודה מר' יהודה ן' וירגא

In a certain place close to Fez, there was a large ship of Gentiles. . . . Some Jewish boys came close to the ship to gather some food to sustain life. The ship's captain called out to them and gave each of them some bread. When the boys saw the bread, they were ecstatic and went to tell the good new to other boys. Some one hundred and fifty boys came. The ship's captain invited them to the ship and promised them their fill of bread. As soon as they entered the ship, he hoisted the sails and carried them away. The women jumped into the sea shore and cried out, but there was no one to help them. The mothers let out a cry and wail, the like that has never been heard. The captain picked out the smartest and most handsome boys and gave them as presents to the local potentates. The others were sold in a foreign land. **Sefer Shevet Yehudah, R. Yehudah ibn Verga (1554)**

IV. Rav Avraham Saba

אברהם סבע בעל הצרורות נחפו ללכת בערי פראנקיאה, ויהי בדרך ים חלה את חליו אשר מת בו והיה בינו ובין עיר וירונא דרך שלשת ימים וד' הטיל רוח סערה אל הים והאניה חשבה להשבר ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו כי היה הולך וסוער עליהם ויצעקו איש אל אלקים ויאמרו אל הרב הנה נא ידענו כי איש אלקים אתה ודבר ד' בפין אמת התפלל נא בעדנו את ד' אלקיך ואל נמות וראה בעניינו ואת עמלינו ויאמר להם הרב הנה אנכי מת ועתה דעו נא וראו ובחנוני נא בזאת ותנצלו מרוח סוערה ומסועה תקבלו עליכם לעת פטירתי שלא תשליכוני אל הים להקל מעליכם הנה נא העיר הזאת קרובה תדברו ליאודים שיקחוני מהספינה ויקברוני בקברות אבותי ובכן תצליחו את דרכיכם ולא יהיה עוד המים

לשחת כל בשר וכן היה. ועמוד הים מזעפו ונפטר הרב לחיי עד בערב יום הכפורים. ויהי ממחרת וילך רב החובל הוא וקצת אנשים עמו אל בית הכנסת של ק"ק וירונא ושאל להם לשלו' ואמר להם דעו וראו יאודים כי בספינה שלי נאסף איש טהור וכה צוני בשעת פטירתו ועשיתי כל מה שגזר עלי אף אתם בית ישראל עשו מה שמוטל עליכם. ויקברו אותו כל ישראל ויספדוהו ויקברוהו במוצאי יום הכפורים בעיר וירונא תנ'צ'ב'ה והרב הנז' פירש וחרב פירוש על התורה וקרא שמו צרור המור ופירוש נחמד למראה על פרקי אבות ובשעת הגירוש טמן אותו בעיר לישובנה. דברי יוסף לר' י. סמברי

R. Avraham Saba, the author of Tzror Hamor, was once rushing to go to one of the cities of France (Italy). While on the way, three days distance from the city of Verona, he became terminally ill. Hashem brought about a great hurricane at sea and the ship was about to break apart. They were unable to bring the ship to shore, despite their best efforts, because of the roaring winds. Each man cried out to G-d. They turned to the Rav [R. Avraham Saba] and said, "We know that you are a man of G-d and you sincerely expound the word of G-d. Please pray on our behalf to Hashem, your G-d, so that we don't die and [you] witness our suffering and loss." The Rav told them, "Behold I am on the verge of death. I will bring about your salvation on condition that when I die, instead of casting my body out to sea, you take it to the nearest city with a Jewish population. Ask them to take my body and to bury it in a Jewish cemetery. [If you make that commitment,] you will be safe." So it came to be. The waters quieted and the Rav passed away to eternal life. This was the day before Yom Kippur. The next day, the captain, with a few of his crew members went to the synagogue of Verona. He greeted them and told them that a pure personage had died on board and had commanded him (the captain) [to come here]. He said, "I have fulfilled my obligation. You, the Jewish community should fulfill your obligation as well." They eulogized him and buried him right after Yom Kippur in Verona. This Rav is the author of the Tzror Hamor, a commentary to the Torah. He authored a beautiful commentary to Avos as well. At the time of the expulsion, he had it hidden in the city of Lisbon. **Divrei Yosef, R. Yosef b. Yitzchak Sambari**

V. The Marranos

A.

אלו הבעלי תשובה מי שיטעון מהן שהוא כהן ויעיד לו עד אחד שהוא אצלם בחזקת כהן הרי אנו מחזיקים אותו ככהן לפי שכל האנוסים בקיאים קצתם בקצתם ומכירים כל א' ויחוסו ומשפחתו ואומרים זה ממשפחת פלוני והם יודעים ומכירים לאותם שהם מתיחסים אל הכהונה והם אצלם בחזקת כהנים לפי' אין לעכב על יד זרעו מי שבא מהם מלקרות בתורת ראשון גם עשה תשובה וגם אין לחוש לכהן זה שמא אין אמו מישראל אם אין העד או העדים מעידים באמו שהיתה מישראל ואומרים שאין מכירי' אם היא מישראל או לאו לפי שחזקת האנוסים אין נושאים גויות: וכבר זה מפורסם לנו שהם מתנהגים בכך וכיון שנודע לנו והם מעידים זה בזה שבזה הם מתנהגים דור אחר דור מזמן הגזירה עד היום הזה הויא חזקה זו חזקה לכהן על פיהם כשם שמחזיקין אותו שאביו מישראל כך מחזיקין אותו שאמו מישראל אינה גויה. . . . אין ראוי לומר בהם גרים כי לא נקראו גרים אלא מי שהוא גוי ובא להתגייר אבל האנוסים נקראים בעלי תשובה ולא גרים והאריך בראיות. וחתם צמח בן ה"ר שלמה בן הרב הגדול ה"ר שמעון בן צמח זצ"ל ע"כ. שו"ת מהר"י בי רב סימן לט

Regarding the status of the *Baalei Teshuva*. Someone who claims that he is a *Kohen* and a witness supports that claim, it is accepted. This is because the *anusim* recognize each other and their genealogical status and family. They know those who are descended from *Kohanim* and are considered by them to be *Kohanim*. Therefore no one should deny their descendants the right to be called up to the first *aliyah*. . . . One needn't fear that his mother was not Jewish, even though there is no supporting testimony, for **the *anusim* do not intermarry**, as is well known. This is something that is common practice for many generations, from the time of the decree up until now. . . . R. Tzemach b. R. Shlomo b. R. Shimon b. R. Tzemach. **Teshuvos Mahari bei Rav 39**

B.

שאלת ממני על האנוסים שנולדו להם בנים ובני בנים בהיותם אנוסים ועתה באים לדת ישראל ומלין אם צריכין טבילה או לא. ואת"ל צריכין אם מעכבת או לא: אין הטבילה מעכבת בהן דלא עדיף טבילה ממילה גופה והרי אין המילה מעכבת בו מלבא בקהל שהרי אם קידש קדושיו קדושין וגם לישא אשה מישראל מותר שהרי אינו בן נכר כיון שחזר לדת ישראל ואינו אלא כמומר לעבירה אחת דהיינו מילה דהוי כישאל לכל דבר לזמן עליו ולהצטרף לעשרה אלא מפני שכל שעה שמתעכב בלא מילה עובר בעשה ואם ימות ערל חייב כרת לפיכך חייב למול מיד. אבל טבילה אין בו משום מצוה וכי היכא דמילה גופה אינה מעכבת כ"ש הטבילה שאינה מעכבת אלא מפני שהוא יוצא מטומאת העכו"ם לטהרת ישראל צריך טבילה טהרה כטבילת יוה"כ דלא גרע מבעלי תשובה שכתב רבינו שמחה ז"ל דצריכין טבילה. והנראה לע"ד כתבתי: שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תטו

You asked me about the *anusim* who had children and grandchildren while they were in that state and [their descendants have now] come back to the Jewish religion and performed circumcision, whether they need immersion or not and if they do need immersion, is it essential or not. The answer is: Immersion is not essential [to establish their Jewishness]. Immersion is no worse than circumcision whose lack does not prevent them from marrying within the Jewish community. Their *kiddushin* is valid and they are allowed to marry Jewish women. They are not considered to be Gentiles since they have returned to the Jewish faith. They are merely considered an apostate to one *mitzvah: milah*. They can be counted for *zimun* and can be a tenth for a *minyán*. Since they are in violation every moment that they do not perform *milah* and they will be subject to *karess* if they die in an uncircumcised state, they are required to immediately perform circumcision. Immersion, however, is not a formal *mitzvah*. Just as *milah* is not considered essential, more so immersion. Rather, since he has left the impurity of the Gentiles to the purity of Israel, he needs to attain purity just like the immersion performed before Yom Kippur. He is not worse than *Baalei Teshuva* of which Rabbainu Simcha, of blessed memory writes, that they need immersion. **Teshuvos Radvaz 3:415**

C.

דברי הגאון ז"ל אינם אלא במשומד לרצונו אבל בדור הרע הזה כי ראינו בעינינו ובאזנינו שמענו כי כלם או רובם רובא דרובא היו לאונסם ראוי לפסוק הדין ככתוב בתשובה הזאת שהם זרעם וזרע זרעם לעולם דינם כישראלים אף לענין יבום ע"כ. . . אמת כי בימים הראשונים פעם ופעמים נעשה מעשה בשלונקי מיבמה שהיתה זקוקה ליבם אנוס מאנוסים הקדומים שהותרה להנשא לזר בלי חליצה ולא היה הדבר קשה בעיני אדרבה היה בעיני טוב והגון לפי שעיינתי בפסק של הרב המובהק כמהר"ר יעקב ׳ן חביב ז"ל. שו"ת מהר"י בן לב חלק א סימן טו

The words of the Gaon, of blessed memory, are only referring to someone who willfully becomes an apostate. In this terrible generation, where we have witnessed with our eyes and have heard with our ears that all or at least the vast majority were forcibly converted, it is proper to rule as is written in this responsum that they and their progeny are eternally considered Jews for purposes of *Yibum*. [Responsum from R. Tzemach the grandson of R. Shimon b. Tzemach] . . . The truth is, that in former days it happened once or twice that the [Bais Din in] Salonika allowed a *Yevama*, who would be normally considered tied to a *Yavam*, and who were both *anusim* from a previous generation, to marry someone else without *chalitza*. I have no problem with that. On the contrary, it seems to me to be good and proper, according to what I have researched in the words of the superior sage, R. Yaakov ibn Chaviv. **Teshuvos Mahari ibn Lev 1:15**

D.

שאלה: ילמדינו רבינו על אנוסי הזמן שהעידו בכשרותן על מה שראו בפסלותן אי הוו בכלל אותם שהעידו בכשרות מה שראו בפסלות שאין עדותם בפסלותן עדות כמו שכתבו המפרשים ז"ל. תשובה: כל מי שעובר באונס אפי' על עבירות חמורות לא נפסל לעדות דלא מיקרי רשע ומש"ה אין עונשין אותו וכמו שהביא הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות סנהדרין וג"כ אינו נפסל לעדות דאנוס הוא ובעדות אינו מעיד עדות שקר שלא באונס וכדמשמע נמי מההיא דאנוסין היינו דאי מחמת נפשות כשרי' להעיד וכמו שהביא הריב"ש ז"ל תשובה ד' דמתוך האונס לא נפסל לעדות כיון שאין ב"ד עונשין אותו וכתב כי אלו האנוסים שלא יצאו להמלט על נפשם יצאו מחמת כשרות וצריכין חקירת חכם אם הם מתנהגים בכשרות וכו' ואם עוברים ברצון אפילו בינם לבינם אם בע"ז וחילול שבת בפרהסיא הרי הם כגוים גמורים ואם העבירה היא משאר איסורים הרי הוא מומר לאותו דבר ולא לדבר אחר ע"כ ענין דבריו ואלו האנוסים הוא ידוע כי רובן אינם בחזקת שהם עוברי' בינם לבין עצמם בפרט בע"ז וחילול שבת דבינו לבינו ליכא פרהסיא בחילול שבת וא"כ אינם פסולים במה שעושים בפרהסיא ע"ז וחילול שבת שהם אנוסים ובינם לבין עצמם לא חשידי אע"ז אפי' הרשעי' שבהם וחילול שבת פרהסיא נמי ליכא בינם לבין עצמם אפי' שהיו מחללים שבת ואם כן הם כשרים לעדות אפי' עודם שם וכ"ש כשבאו לעבוד ד' בפרהסיא ואם העבירות שהוא עובר בינו לבין עצמו משאר עבירות כתב דהוי מומר לדבר א' ולא לדבר אחר ואעדות שקר לא חשידי ונראה לי דכיון שבאו כבר ליהידו' איגלאי מלתא למפרע דלא הוו עובדי ע"ז בינם לבינם ולא הוו תחילתם בפסלות נמי על שאר עבירות אם עברו ולא הוי אלא משום חשדא ודי להם שנפסלי' בזמן פסלותם ולא כשהעידו בכשרותם דהא דבעי' תחלתו בכשרות ואם היה פסול קודם אינו עדות היינו כשבאו עדים שהיה פסול קודם וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל ריש פרק י"ב וכן נראה מתשובת הרא"ש ז"ל כלל כ"ו ואכלו נבלות ונפסלו כו' משמע דישי ראה דאכלו ונפסלו אבל בחשדא בעלמא לא. שו"ת מבי"ט חלק א סימן קע

Question: Teach us our master, what is the status regarding present day *anusim* regarding their status as witnesses . . . **Response:** Anyone who violates the law as a result of force, even in a case of severe felonies, is not invalid for testimony and is not considered to be evil . . . [The Rivash writes,] "Those who had the opportunity to escape and didn't, have a lesser status and need to be investigated by a scholar in order to verify if they continued to act according to halacha . . . If they violated halacha willfully, even in private, and then violated the laws of idolatry and Shabbos in public, they are considered absolute Gentiles. If they violated any other of the laws they are considered to be an apostate for only that thing and not for another." We know that the majority of these *anusim* do not violate halacha in private, especially idolatry . . . and are therefore not considered to be invalid through that which they violate the laws of idolatry and Shabbos in public, for they are forced, and in private they are not suspect of idol worship, even the worst of them. . . . even while they remain there and certainly when they leave to openly worship Hashem. . . . **Teshuvah Mabit 1:170**

E.

שאלה גופא דעובדא הכי הוה בצרפת זה זמן היתה שם גזרת שמד ונשתמדו כלם או רובם ונשארו בניהם ובני בניהם מטומעי' בין הגוי' ובכל יום ויום באים בני בניהם להכנס תחת עול התורה וכנפי השכינה והעומדים בשמדותם הם עובדים ע"ז לפנים ובהחבא הם בעלי צדקה ומקיימים המצוות ומה שעובדים עבודה זרה הוא מפחדם ולא להכעיס כדברי עדות הבאים משם מבני הגרוש הזה . . . תשובה יראה דמילתא דפשיטא היא שכל אנוס שנאנס ממושל העיר לעבוד ע"ז גם כי לפנים הוא עובד דהיינו מיראת המושל שלא יהרוג אותו ובידו לצאת מתחת ממשלתו של המושל הרשע ההוא וללכת תחת ממשלת מושל אחר לעבוד את בוראו ואינו עושה הרי הוא עובד ע"ז במזיד דאפי' מי שחושב שהדבר האסור מותר ולכו אונסו ועושה קאמר רבא גבי גלות בפ"ב דמכות דקרוב למזיד הוא והיינו משום שהיה לו ללמוד ולא למד. שו"ת הרד"ך (ר' דוד בן חיים הכהן) סימן לא

The following question was asked: In France (Navarre), some time ago, there was a decree of forced apostacy and all or nearly all of them remained assimilated amongst the Gentiles. Every day, their grandchildren are coming back to the yoke of Torah and the wings of the Shechina. Those who remain in the converted state only perform idolatry for show. In secret, they are philanthropists and fulfill the mitzvos. That which they serve idols is only because of fear and not from spite, as is supported by the testimony of this expulsion. . . . **Response:** It seems to me to be obvious that anyone who is forced by the government to serve idols, even though it be only for show out of fright for the government's death sentence, but has the wherewithal to flee that country and to go to another country to serve his Creator, and doesn't, such a person is serving idols out of premeditation. Even if the person erroneously thinks that it is allowed, and his heart forced him, Rava considers this to be tantamount to premeditation (Makkos Chapter 2), for he should have studied to learn the truth but didn't bother. **Teshuvah HaRadach 31**